



## **Acta sanctorum**

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae  
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies octavus et nonus continentur

**Bolland, Johannes**

**Parisiis et Romae, 1865 [erschienen] 1866**

De S. Domino Seu Donnino M. Burgi S. Domini In Ducatu Parmensi  
Commentarius Prævius S. Domnini in Fastis sacris memoria, fuga,  
martyrium, et ædes sacræ.

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72229](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72229)

A 136 Verum, etsi quidem id ita sit, traditio- que ista in translationis illius adjunctis, ut cap. 1 ostendi, veritati ubique consona haud fuerit, eam tamen quantum ad ipsammet translationem haud castitissimam, vel ex eo fas est statuere, quod cum Ratisponensium eadem de re traditione apprime convenerit. Attamen, cum presbyter ille Germanus anonymus suam ad Reginwardum abbatem epistolam subnexanque huic de Dionysio in Germaniam translato Lucubrationem inter annum 1049 et annum 1064, ut jam supra docui, litteris mandarit, eoque temporis spatio, penes se adhuc esse S. Dionysii corpus, San-dionysiani publice contenderint, hinc sane, uti in hac Appendice num. 18 et 19 jam insinuavi, esse videtur, cur narratio, qua iidem Dionysiani monachi,

furto sibi ereptum esse S. Dionysii corpus, clam et secreto tempore eodem facti, a presbytero illo Germano anonymo referuntur, habeatur utcumque suspecta. Verum, etsi id ita sit, ac proin, Ratisponæ penes Emmeramenses esse S. Dionysii corpus, haud magis e narratione illa, quam ex aliis supra adductis argumentis asseverare ausim omnino indubitatum, potioem tamen, sedulo modo liberatis omnibus, Emmeramensium, qui S. Dionysii corpus furto ad se delatum aiunt, quam Dionysianorum in Francia monachorum, qui penes sese illud adhuc asservari affirmant. causam esse, in animum induco, nec, ut puto, immerito id a me fieri, facile quisquam contendet, qui, quæ in hac Appendice jam disserui, seposito partium studio, accurate et mature expenderit.

ACTORE  
C. B.

## DE S. DOMNINO SEU DONNINO M.

BURGI S. DOMNINI IN DUCATU PARMENSI

### COMMENTARIUS PRÆVIUS

E  
J. B.

S. Domnini in Fastis sacris memoria, fuga, martyrium, et ædes sacræ.

sub MAXIMIA-  
no.  
S. Domnini  
in Martyro-  
logiis

I nter Parmam Placentiamque via Emilia, inquit Ughellus tom. 2 Italiae sacræ auctæ col. 62, in Gallia Cisalpina, sive Cispadana Lombardia, S. Domnini civitas (anno 1601 a Clemente VIII sede episcopali donata) sita est, quæ a S. Domnino, qui ibi desævientis Maximiliani (lege: Maximiani) persecutionem declinans, nobilem tulerat palmam martyrii, nomen traxit. Inscriptus est S. Dominus Martyrologio Hieronymiano Florentini ad hunc diem, sed sine loco in hunc modum: Natalis S. Domnini martyris. Item Martyrologio Rabani, sed elogio paulo ampliori: Eadem die natale est, inquit, Domnini martyris, qui sub Maximiano imperatore propter fidem Christi decollatus est jussu ipsius C imperatoris. Hic post martyrium suum multa miracula fecit in sanitate infirmorum et debili-um. Italis universe adscribitur a Wandelberto versu sequenti:

Domninoque Itali claro cum martyre fulgent. Acta ejus antiquiora a Surio, sed mutato stilo, edita, scriptaque, ut apparet, cum nondum Burgi S. Domnini nomen invaluerat, milliari xv a Julia Chrisopoli, seu civitate Parmensi ad Sitionerem fluvium via Claudia passum aiunt: nec multo aliter recens Martyrologium Romanum loquitur, cujus hæc verba: Apud Juliam in territorio Parmensi, via Claudia, S. Domnini martyris sub Maximiano imperatore: qui, cum vellet persecutionis rabiem declinare, a persecuentibus gladio transverberatus gloriose occubuit.

2 Præsertim Martyrologii Romani auctoribus dudum iisdem fere verbis Usuardus: Apud Juliam, via Claudia, S. Domnini martyris sub Maximiano, qui, cum vellet persecutionis rabiem declinare, protinus insecutus, et nihilominus gladio verberatus, gloriose occubuit. Accuratius Usuardi verba Actorum de S. Domnino Octobris Tomus IV.

martyrio ejusque adjunctis [sensem exprimunt, quam ut ea non vidisse censendus sit. Viderit illa verosimiliter et Rabanus, indeque hauserit ea, quæ de S. Domnino a martyrio suo factis prodigiis narrat. At quem locum Usuardus Juliae, et Actorum scriptor Juliae Chrisopolis nomine intellexerunt? Parmensem civitatem dictam fuisse Juliam augustam, eoque titulo ab Augusto cæsare ornatam colligit Cellarius lib. 2 Geographiæ antiquæ cap. 9 ex veteri hac, quæ apud Gruterum pag. 492 num. 5 est, inscriptione:

Patr. col. Jul. Aug. Parm.

Patr. municipiorum Forodruent. et Foronovanorum.

Neque Juliam modo, sed et Juliam Chrisopolim dictam fuisse, scribit anonymus Ravennas, qui circa seculum VII vixit, Geographiæ suæ lib. 4 num. 33 apud Porcheronum pag. 213 ita scribens: Item civitas Placentia, Florentiola, Fidentia, Julia Chrysopolis, quæ est Parma. Cui item Donizo seculo XII suffragatus est in Vita Mathildis comitissæ lib. 1 cap. 10 de Parma sic loquens:

Chrysopolis dudum Græcorum dicitur usu, Aurea sub lingua sonat hæc urbs esse Latina, Scilicet urbs Parma.

Fortasse loco nomen hoc inditum, inquit Muratorius tom. V scriptorum rerum Italicarum pag. 354 in suis ad Donizonem Annotatis, quum Græci augusti universæ dominarentur Italiæ, nimirum seculo VI sub Justiniano. Parmam itaque tam Actorum scriptor anonymus, quam Usuardus Juliae nomine intellexisse videntur: non quod Parmæ martyrium S. Dominus subierit, sed non procul inde, xv scilicet miliaribus; et locum palæstræ S. Domnini, minus forte sibi notum, non accurate et exacte, sed paulo latius per vicinamnotioremque, ad quam pergebat, civitatem explicare, satis habuerit Usuardus. Volunt quidem

128 aliqui

auctores  
J. B.

aliqui Burgum S. Domnini dictum fuisse Fidentiam; cui opinioni situs ejus inter Placentiam et Parmam et a civitate Parmensi miliarium xv, quot in Itinerario Antonini et apud Ptolemæum inter Fidentiam Parmamque collocantur, distantia favent: verum, quod addunt, Fidentiam dictam quoque fuisse Juliam Fidentiam, nec apud antiquum scriptorem inveni, nec illi aliunde, quam ex ipso Usuardo probant, qui tamen sic intelligi ex dictis, videtur commode posse, ut Julia nomine non Fidentiam aut ipsum Burgi S. Domnini locum, sed Parmam voluerit, sensu mox exposito, indicatam.

palestra

3 Sed altera hic præterea difficultas surgit: cum enim via Emilia in itinerario Antonini et charta Peutingeriana apud Bergierum lib. 3 cap. 22 Arimino per Faventiam, Bononiam, Parmam, Fidentiam seu Fidentiam, Placentiam ducta fuerit, et Livius lib. 29 cap. 2 de ea scripserit: Pacatis Liguribus in agrum Gallicum exercitum duxit (Æmilius F. M. Lepidus) viamque a Placentia, ut Flaminiam committeret, Ariminum perduxit; cur S. Dominus via Claudia, non Emilia martyrium passus dicitur tum in Usuardi, tum in Romano Martyrologio? Respondet Berettus in Dissertatione de Tabula Chorographica Italiæ mediæ ævi inter rerum Italicarum scriptores apud Muratorium tom. x num. 31 et 32, eam viæ Emilie partem, quæ a Placentia ad agrum Bononiensem, seu Samogiam fluvium usque protenditur (post regni Langobardici ad Francos devolutionem, ut autumat) Claudiæ nomen accepisse: atque adeo viam Claudiam, in qua Placentiam inter et Parmam mortem pro Christo S. Dominus oppetit, non fuisse veterem illam viam Claudiam, quæ Romam inter et Lucam Hetruricæ sita erat, sed Æmiliam, quæ Placentiam Ariminum usque excurrebat, aut certe illam ejus partem, quæ, ut modo dixi, Placentiam ad Samogiam amnem protendebatur. Quid sit de tempore, quo mox memorata viæ Emilie pars Claudia appellari cœpta est, non desunt sequioris seu mediæ ævi monumenta, quibus sententiam suam probare nititur.

prope Parmam.

4 Laudat in primis Acta SS. Liberatæ et Faustine (edita sunt in Opere nostro ad diem XVIII Januarii) in quibus curia Genesina via Claudia sita fuisse indicatur: at locum illum Berettus ipse nec in via Emilia, nec in Claudia veteri et passim nota collocat: tum Acta S. Domnini, chartam Benedicti Mutinensis episcopi, qua is anno 1098 monasterio Nonantulano terræ portionem dederit, cujus terminus erat a Meridie strata Claudia; chartam comitissæ Mathildis, qua hæc anno 1112 die VIII Maji, Indictione v monasterio S. Benedicti in agro Mantuano dedit ecclesie S. Cæsarii, in territorio Mutinensi Mutinam inter et Bononiam sitæ, curtem Vilzagaram, cujus terminus erat a Septentrione via Claudia; denique inter recentiores scriptores aliquot Muratorium tom. v scriptorum rerum Italicarum pag. 361 num. 203 in stratam seu viam Mutinensem, a Donizone in Vita Mathildis comitissæ memoratam, quæ sequuntur, eam ac via Emilia per Mutinam deducta, quam tamen nos Claudiam dicimus, neque recenti appellatione, sed per quam vetusta, ut antiquæ chartæ urbis ostendunt. Adjicit Muratorius, viam Æmiliam a Claudio quodam instauratam videri, ideoque Claudiam dictam. Tiberius Claudius imperator, inquit præterea Muratorius, apud Reinesium

classe 3 num. 80 Inscript. viam Valeriam, a se restitutam, Claudiam appellandam curavit. Quid ni hoc idem Emilie viæ contigerit? Restitutæ a Claudio quodam Emilie viæ, indeque Claudiæ dictæ, fides penes Muratorium esto; faciunt tamen laudata mox monumenta, ut viæ Emilie, qua Placentia in agrum Bononiensem ducta fuit, medio ævo Claudiæ nomen, quacumque de causa id factum sit, vere inditum fuisse putem, eumque loquendi modum ex Actorum S. Domnini vetustiore scriptore Usuardum, et ex hoc denique Romani Martyrologii auctores adoptasse; ita ut, si quid hic peccatum ab illis est, id non ad rem ipsam, sed solum loquendi modum, referendum videatur. Sed a Martyrologis ad S. Domnini Acta progrediamur.

5 Acta martyrii ejus ex antiquo codice edidit ad diem IX Octobris Surius, sed mutato stilo, quæ ceteris longe antiquiora sunt: eadem, sed genuino stilo exarata habemus gemino codici membranaceo antiquo inserta, Fuldensi, QMS. 6 notato; et Trevirensi S. Maximini, notato QMS. 7. Præterea ejusdem Passionis exemplar simile Ms. ex codice Ultrajectino S. Salvatoris descriptum. Passionem S. Domnini e codice Fuldensi, facta ejus cum Trevirensi collatione infra recudam. His proximè accedit Apographum aliud ex Ms. membranaceo Legendario Eminentissimi Cardinalis Barberini desumptum, ad cujus calcem hæc notantur: In Bibliotheca Ambrosiana codice N. f. n. 275 similis fere vita Græce continetur, qui liber fuit in Calabria emptus. His longe, ut proliciores, ita et recentiores sunt S. Domnini Passiones duæ, altera ex collectione P. Gallonii sumpta, cuius initium est: Tempore quo Diocletianus cumpto imperio contra auctoritatem senatus etc.: altera vero ex bibliotheca S. Crucis contentus S. Francisci Florentiæ, cui hoc exordium: Gloriosus miles et martyr Christi Dominus, natione Romanus etc.: Denique et alteram Italicam habemus ex Annalibus civitatis Parmensis desumptam, auctore Petro Natali, episcopo ut in ejus quidem titulo legitur, Aquileiensi; sed legendum potius reor, Equilino. Verum ex tot Mss. S. Domnini Passionibus nulla satis antiqua est, ut fidem certam sibi vindicet. Quæ ceteris antiquitate pollent, seculum VI non excedunt, cum sub finem seculi III vel sequentis initium passus martyrium fuerit: earum quippe singulæ Parmam Chrysopolim vocant, quod nomen, ut supra ostendimus, non nisi Græcis imperatoribus in Italia dominantibus, accepisse videtur; seculo tamen nono, quo Usuardus vixit, et palestra S. Domnini, ut infra ostendam, ab eodem Sancto, Burgus S. Domnini, quo nomine singulæ abstinent, jam inde vocata fuit, antiquiores. Hinc quid de reliquis, iisque, quas Surius, Petrus Equilinus, Mombritius, et Picus in Theatro Sanctorum et Beatorum Parmensium typis edidere, censendum sit, statui facile poterit.

6 Ea de Actis S. Domnini a Surio editis Bailleti censura est, ut si S. Domnino nomen, et martyrium detrahas, vix quidquam certi de illo supersit: nec Tillemontio tom. v Monumentorum ecclesiasticorum pag. 136 multo magis probantur tum ob orationes injurias, quas continent; tum ob prodigia, quibus veri species non inest. Quid Acta sive Suriana, sive alia de S. Domnino referant, videamus, et discutere incipiamus. Cujas S. Dominus fuerit, nec ejus Acta antiquiora, nec Suriana, edicunt. Thebanus

Acta varia  
fidei non satis  
probatæ, tem-  
pus

**A** nus dicitur in titulo vitæ ejus Italicæ, a Petro de Natalibus conscriptæ: contra Romanus in codice Florentino conventus S. Crucis. Par utriusque fides debetur; seu potius neutri ulla; cum enim Sancti patria ab Actorum ejus antiquioribus scriptoribus fuerit ignorata, vel certe silentio pressa; unde ea recentioribus nota fuerit, aut esse potuerit, non apparet. Sub Maximiano occidisse S. Domnini martyrium una omnium vox est; verum qua imperii ejus parte? An sub seculi III finem, an sub initium seculi IV, quo primum publicis edictis promulgatis per universum fere imperium Romanum sæviri coeptum est? Secundum Acta Fuldensia anno sexto imperii sui Maximianus Roma Mediolanum sese contulit, ibique, si qui Christum colere reperti essent, cruciari tormentis jussit: inde vero cum parte exercitus sui non diu post in Germaniam abiit. Ita Acta Fuldensia num. 1. Addunt dein Maximianum, cum in Germania versaretur, Christianos aliquot supremo supplicio affici jussisse VIII Kalendas Septembris; quo factum est, ut milites Christiani quingenti, deserto Maximiano, e Germania Romam sese proripere statuerint; quorum aliqui capti cæsi que fuere; aliqui vero, in quibus S. Dominus erat, manus ejus evasere: sed S. Dominum decimo quinto a Parma milliari missi ad illum insequendum milites in via Claudia assecuti, ut jussi fuerant, obtruncarunt.

et genus necis,

**B** 7 Maximianus ex Italia in Gallias profectus est anno 286, cictisque Bagaudis anno 287 et sequentibus Treviris passim, quamquam eum in barbaros expeditiones et imperii negotia alio subinde evocarent, versatus est: quo tempore Christianos aliquot, ut Acta S. Domnini Fuldensia loquuntur, in Germaniæ finibus occidi verosimiliter jussit; et jam inde forte ab anno 287, post occisos anno 286 Thebæos. Quamquam enim nec codex Fuldensis, nec S. Maximini Trevirensis, nec Barberianus Thebæorum militum, sed tantum Christianorum aliquot a Maximiano in Germaniæ finibus ante S. Dominum occisorum meminert, faciunt id tamen Petrus de Natalibus in Vita S. Domnini Italica. Passio S. Domnini ex collectione Gallonii, et codex S. Crucis Florentinus; ita ut anno 287 e Galliis in Italiam fugisse, ibique martyrio affectus fuisse videatur secundum codices mox citatos: sub annum vero 290 secundum Acta antiquiora, seu annum Maximiani sextum, ab anno 285, aut sequenti numeratum. Petrus de Natalibus in Vita S. Domnini occisum ait circa annum 295; codex S. Crucis Florentinus anno 306. Baronius in Annalibus ad annum 303 ejus martyrium refert. Castellanus in Martyrologio universali ad annum 304 idem refert; ita ut nihil certi de determinato anno, quo martyr occubuit, status possit. Quod autem ad genus ejus mortis spectat, gladio transverberatus fuit secundum Usuardum et Romanum Martyrologium; seu potius, ut inventio corporis ejus dein facta ostendit, amputato capite vitam finivit, ut habent Acta Fuldensia et S. Maximini Trevirensis. De loco vero, in quo obiit, jam supra dictum est, eum quidem in eo loco, qui modo Burgus S. Domnini dicitur, id est, via Claudia, seu Emilia ad Sisterionem fluvium, milliari XV a Parma occubuisse; sed locum ipsum nomine tenus non fuisse expressum: ita ut nomine Julis, non Burgus S. Domnini, sed Parma intelligi debeat apud anonymum S. Domnini Passionis scriptorem: nec enim Burgis S. Domnini dictus fuit Julia Chrysopolis, sed Parma: nec, si nomine

Julis Burgum S. Domnini intellexisset, decimo quinto a Burgo S. Domnini milliari hujus palæstram statuisset: Usuardus vero et Romanum Martyrologium cum non Julis, sed apud Juliam occisum aiunt, nihil aliud indicare videntur, quam, ut in Martyrologio expresse additur, in territorio Parmensi.

ACTORUM  
J. B.

**C** 8 Narrata S. Domnini nece, codices antiquiores tantum addunt, unum alterumve abs illo patratum prodigium; quamvis generatim pluribus etiam aliis effulsisse illum, non sileant. Primum apud eruditos fidem haud inveniet facile; quippe quod hujusmodi est, ut et pluribus aliis Martyribus ex simplici nimis ineptaque picturarum intelligentia, aut certo corporum eorum in tumulis situ male explicato, affectum norunt: solent enim pictores, truncum corporis, juncto in manibus capite, subinde pingere, ut Sanctum, cujus iconem exhibent, capite minutum indicent. Subinde etiam factum, ut Christiani, capite minorum Martyrum corpora in suis tumulis eodem modo composuerint: unde rudis simplexque posteritas ansam non raro arripuit fingendi prodigia, quasi Martyres, jam capite minuti, capita sua ad hunc illumve locum deportarint. His simile est primum, quod de S. Domnino prodigium referunt codices illi seu Acta antiquiora, dum aiunt, S. Dominum abscissum sibi caput sumpsisse in manus, ac trans Sisterionem fluvium detulisse. Alterius vero, quo æger sanatus, eidemque equus furto ablati, S. Domnini ope meritisque fuerit restitutus, fides esto penes auctores. Et hic quidem Acta antiquiora sistunt: at plura tum martyrii S. Domnini adjuncta, tum deinceps facta prodigia memorant recentiora, de quibus modo agendum.

hancque comitata

**D** 9 Martyrii quidem codex Florentinus S. Crucis prodigiosa adjuncta, sed parum verosimilia, nec ab antiquioribus memorata refert: hunc si audire quis velit, decimo quinto a Parmensi civitate milliari Sisterioni fluvio silula quædam adiacebat amæna, et arboribus densa. Hanc ingressus S. Dominus dies aliquot in ea precibus, jejuniis et lacrymis dedit, factusque interim de imminente sibi martyrio certior est ab apparente sibi angelo: sua itaque pauperibus isthac transeuntibus distribuit; neque hoc unum illi satis fuit beneficii genus: rabidi canis contagionem contraxerat miser quidam, pro quo Dominus preces ad Dominum fudit: scyphum suum, infusa aqua aut vino, et formato crucis signo, celestis vocis monitu misero porrexit; e quo cum hic bibisset, ad sanam mox rediit mentem: factum hoc coram pluribus prodigium paganorum multorum ad Christi fidem secuta conversio est. Aliquanto post Maximiani milites inventum illuc S. Dominum et inde in viam publicam raptatum, capite minuerunt, sed celesti iterum voce paulo ante ad Superos, audientibus, qui aderant, omnibus, evocatum. Addit de ejus sepultura supra dictus codex: Christiani vero, qui per eum viam salutis agnoverant, revelatione eis de cælo facta, ita, uti jacebat corpus Martyris gloriosi, in sarcophago lapideo multis conditum aromatibus sepulture venerabiliter tradiderunt, nullo vestigio super terram remanente.

non satis certa miracula;

**E** 10 Jacuit eo loci sancti Martyris corpus, ut codicis Florentini Acta narrare pergunt, annis circiter triginta, omnibus ignotum: at iis evolutis, et Constantini Magni tempore illud Deo placuit, immissa illuc celesti luce, fidelibus manifestare. Evocatus igitur fuit Parmensis episcopus

prima corporis inventio et templum,

AUCTOR  
J. B.

scopus (primus e Parmensibus episcopis, nomine notus, fuit Philippus, qui anno 362 sedit secundum Ughellum) qui, cum divinitus (ut aiunt iterum Acta laudata) edoctus fuisset, sancti cujusdam Martyris corpus ibidem inventum iri, effossa humo ad trium cubitorum altitudinem lapideum detexit tumulum, in eoque corpus sancti Martyris, mirabili odore fragrans, gestans in manibus caput, et adeo recens, ac si tum primum Sanctus martyrium subiisset. Aderat etiam scriptum, Angelica, si lubet credere, manu exaratum, et sancti Martyris Historiam complexum. Levatum e terra cum sarcophago corpus in templo, sancto Martyri dicato, deposuit, locumque illum S. Domnini nomine deinceps appellari voluit. Facta tum temporis plurima dicuntur ejus meritis prodigia, eoque in Actis illis refertur prodigium, quod supra ad calcem num. 8 ex Actis antiquioribus retuli. Eadem fere referunt Acta ex collectione P. Gallonii desumpta, et typis etiam a Mombritio edita, quamvis in his prodigia non adeo multiplicentur, solumque in tumulo hæc reperta dicatur (non historia Angelica manu scripta, sed) inscriptio: « Hic »

B

requiscit corpus sancti martyris Domnini: « verum priusquam his fidem adjiciat, luculentiores enimvero testes quibus, non facile credulus, haud immerito requiret. Hæc corporis S. Domnini inventio prima, primaque ejus nomini dicata ecclesia.

ejusdem inventio

11 Crescente temporum lapsu prodigiorum beneficiorumque in mortales sancti Martyris meritis et intercessione a Deo collatorum numero, crevit pariter in sanctum Martyrem cultus et veneratio, non modo indigenarum, sed et peregre illuc venientium, ita ut antiqua S. Domnini ecclesia capiendi illuc concurrentium numero impar videretur, ut utraque Acta loquuntur. Visum itaque indigenis est ampliorem sancto Martyri ecclesiam condere: at interim tamen temporis diuturnitate contigerat, ut qua ecclesie veteris parte S. Domnini corpus delitesceret, dubitaretur: tandem sacerdoti cuidam iterum ac iterum revelatum fuisse aiunt, illud in media jacere ecclesia: ergo accessit Parmensis episcopus, qui in sacras eorum inquirat: effoditur humus eo loci, ubi illas jacere supradictus sacerdos divinitus intellexerat, orante interim in propinqua S. Dalmatii populi multitudine pro felici inquisitionis in sacras istas reliquias successu. Audivit communes preces Deus; detectus est sancti Martyris tumulus, ac statim ejus rei fama e S. Dalmatii ad S. Domnini ecclesiam excivit multitudinem populi; quæ dum confertim per ligneum pontem, Sisterioni fluvio injectum ad S. Domnini ecclesiam properat, præ nimio pondere disrupto ponte, plurimi in præceps acti sunt, eosque inter mulier vicina partui: sed S. Domnini precibus meritisque datum est, omnes e tam grandi periculo, ne leviter quidem sauciatos, evasisse.

secunda

12 Post hæc, inquirunt Acta apud Gallonium et Mombritium, episcopus magna cum devotione una cum cleri et populi votivo assensu elevans sacrosanctas martyris Domnini reliquias transtulit in locum, in quo nunc venerabiliter condite sunt; reservato in testimonio latere, qui ad sancti Martyris caput jacebat ad venerationem fidelium populorum; in quo etiam scriptum erat, ut jam dictum est: « Hic requiescit corpus sancti Domnini martyris. » Exinde namque idem locus populorum multitudine au-

ctus est, et nomine S. Domnini amplius insignis, cujus beneficiis et fertilitate frugum et opulentia rerum, fecunditate propaginum et abundantia negociationum, et, quod majus est, ad honorem Martyris ex diversis provinciis ibi fideliter advenientium idem venerabiliter locus decoratur. Ecclesia quoque sancti Martyris amplioribus extensa spatiis, laquearibus vero et parietibus vario picture genere decenter ornata refulget. Addunt Acta Florentina, in adstruendis prodigiis, hic, ut alias, more suo liberaliora, venenosus rabidisque animalibus S. Domnini tractum infestantibus, invocata ab eodem episcopo solenniter sancti Martyris ope, hanc auditam fuisse ex ejusdem tumulo vocem: Quicumque venerit ad oratorium meo nomini specialiter dedicatum, atque coram altari precibus devote præmissis, calicis mei poculum receperit reverenter, a predicto languore poterit liberari, idque reipsa populum fuisse expertum.

13 Quo tempore, quæ Parmæ (anno enim dumtaxat 1601 Burgus S. Domnini sede episcopali donatus fuit, ut dicitur supra) sedente episcopo ea contigerint, silent laudata Acta: docet autem Ughellus tom. 2 Italiæ sacræ auctæ col. 174 de Opizzone, Parmensi ita scribens: Vir fuit Opizzo eloquentissimus, in utroque jure peritissimus, et in rebus pertractandis sagax et prudens, erga divinum Sanctorumque cultum pius: corpus enim S. Domnini ann. mcccvii in oppidum Burgi solemniter transtulit, quod inde oppidum S. DOMNINI nomen accepit. Ughello Picus pag. 224 Theatri Sanctorum et Beatorum Parmensium consonat in Vita Italica S. Domnini, addens, S. Domnini exuvias arcæ nocte marmoreæ ab Opizzone inclusas et sub altari reedificatæ ecclesie anno 1207 repositas ibidem permansisse usque ad annum 1448, quo in novam arcam marmoream, priore augustiorem, translata fuerunt eum in locum, ubi hodieque visuntur: tum vero tractum illum, qui prius castri veteris nomen sortitus fuerat, S. Domnini Burgum vocari ceptum ex indigenarum erga Patronum suum pietate, ut, inquit verbis Italicis, fuse referunt Vitæ ejus bini scriptores, Burgi S. Domnini cives, qui annis abhinc multis, stilo satis quidem bono, sed affectu majori fuse explicarunt gloriosi Martyris gesta et monumenta. Verosimiliter Picus hic auctores Actorum, quæ in codice Florentino et apud Gallonium Mombritiumque reperiuntur, indicat: unde porro liquet, eos sero admodum, seu non ante annum 1207 suam de S. Domnini lucubrationem subinde ex affectu in sanctum Martyrem magis (quod auctori Actorum Florentinorum maxime quadrat) quam ex rerum veritate exarasse.

14 Burgum S. Domnini prius castrum vetus dictum fuisse, sit penes Picum fides: at oppido isti ab anno tantum 1207 aut serius S. Domnini nomen inditum fuisse, videtur a vero alienum. Quamquam enim dicendo non sim, quo primum tempore ea appellatio initium sumpserit, non desunt tamen monumenta seculo XIII multo antiquiora, in quibus sic appellatum invenitur. Mitto Acta a Mombritio edita, ut et ea, quæ codici Florentino monasterio S. Crucis inserta sunt, in quibus nominis illius usus jam inde a seculo IV et Constantini Magni ætate repetitur. Luitprandus, seculi X scriptor, lib. I de Rebus imperatorum et regum cap. XI Burgi S. Domnini hanc mentionem facit. Jamjam Placentiam venerat (Lantbertus Italiæ rex) cum juxta fluvium Sesterri-

Burgi S. Domnini, multo ante sic appellati:

nem

A nem ad Burgum, in quo sanctissimi et pretiosi martyris Domnini corpus positum veneratur (Adelbertus marchio et Hildebrandus comes) castra metasse nuntiantur. Est et apud Ughellum in Episcoporum Parmensium Serie coll. 148 et 149 Caroli Crassi charta anno 890 data, qua Wibodo, Parmensi episcopo, Burgum S. Domnini confirmat. Item altera apud Campium lib. 1 Historiæ Ecclesiasticæ Placentinæ anno 17 Ludovici Pii, Christi 830 data, in qua pariter ejusdem sit mentio: ita ut dubium non videatur, quin multo citius, quam seculo XIII Burgi S. Domnini nomen in usu fuerit, et ea dictis liqueat, a multis jam seculis non modo ibi S. Domnini corpus servatum fuisse, sed insigni quoque a fidelibus veneratione affectum. Ex Actis hactenus laudatis ecclesia S. Domnino exstructa fuit Constantini Magni tempore, instaurata vero et ampliata seculo XIII: at Actis Flor. ad calcem lacinia quædam additur, valde fabulosa, in qua Carolus Magnus novam S. Domnino ecclesiam excitasse dicitur.

quædam de  
Carolo M.  
fabula.

B 15 Sic fere quantum ad substantiam habet: Carolus Magnus cum, devicto Desiderio, Longobardorum rege, Romam properaret, transiretque Burgo S. Domnini, equus ejus eo loco, quo S. Domnini corpus jacebat (destructa quippe tunc erat ejus ecclesia, ut quidem ibi legitur) immobilis substitit: reæ vero rei causam ignorans ab angelo edocetur, S. Domnini corpus ibi tumulatum esse, et honorifico magis loco reponendum esse: qua de causa Carolus, effosso S. Domnini corpori magnificam suis sumptibus jussit condi ecclesiam: tum vero Romam progressus S. Domnini favore honorifice fuit susceptus, auctusque jure ipsum Pontificem Romanum eligendi, et ordinandi Apostolicam Sedem, et quidem de voluntate omnium Cardinalium et totius concilii, et jure investituræ episcoporum et archiepiscoporum ante eorum consecrationem, ac denique titulo imperatoris a Romanis fuisse decoratum. Sed sufficere debuerant lacinie hujus auctori fabulæ satis equidem multæ et palpabiles S. Domnini Actis sive ab eodem sive ab altero jam prius intrusæ. Addit confici præterea jussisse Carolum calicem, cui S. Domnini dens fuit insertus, eaque divinitus concessa vis, ut ea illo bibentibus nullum sit læsionis a rabidis canibus periculum: addit denique calicem illum a latronibus aliquando fuisse subreptum; sed ad Sisterionem fluvium, ubi occisus martyr fuerat, nullis maleorum ictibus frangi potuisse: latrones vero corporis doloribus sibi inmissis compulsos fuisse, eo, unde illum abstulerant, reportare: quæ, si vera sunt, doleo a magis probato auctore litteris non fuisse consignata.

varia ædes  
S. Domnino  
sacra.

C 16 Certiora sunt, quæ Petrus de Natalibus, qui anno 1372 sedem Equilinam occupabat, de illo calice scribit in Vita S. Domnini Italica, eum scilicet hominibus et pecoribus contra rabidorum canum morsus S. Domnini meritis salutarem fuisse ad suam usque ætatem, si ea eo vini benedicti aliquantulum, eoque, qui tunc a Burgi S. Domnini presbyteris observabatur, ritu potaretur. Puccinellus in Chronico abbatiæ Florentinæ pag. 26 meminuit monasterii S. Domnini (juxta muros Pisanos siti, ut habet Lubin in Notitia abbatiarum Italiæ pag. 297) cujus ecclesiam fere totam a fundamentis instauratam Julianus Medices, archiepiscopus Pisanus, in honorem S. Domnini martyris consecravit pridie Kalendas Decembris anno 1627; in qua calicem, quo S. Domnino (quod tamen de eo alibi non legi) ve-

nenum propinatum fuit, servari singulari pietate ait, adversus rabidorum canum morsus mire pariter salutarem; olim quidem in ecclesia Cathedrali Pisana conservatum, sed ob eorum, penes quos eleemosynarum administratio erat, discordias in supradictam ecclesiam publico decreto translatum. Lucæ quoque in Hetruria dicatam S. Domnino ecclesiam esse ait Florentinus in suis ad Martyrologium Hieronymianum ad diem IX Octobris Annotatis. Sancti Domnini Oratorium prope Clusiam super fluvium Nicaven memoratur in diplomate Ludovici Pii anno 823 in favorem ecclesiæ Mutinensis dato apud Ughellum Italiæ sacræ auctæ tom. 2, coll. 95 et 96; ubi verosimillime Domnini, de quo agimus, ob Sancti per vicinos illos tractus celebritatem mentionem fieri existimo. Varias ejus nomini Bononiæ, aut in hujus vicinia dicatas ecclesias et allaria memorat Masinius tom. 1 Bononiæ perlustratæ pag. 483 et 484 ad hunc diem; ubi etiam refert ejusdem martyris reliquias in ecclesiis S. Stephani et S. Joannis de Monte conservari. Beretti in Chronographica Tabula Italiæ mediæ ævi meminit officii in ejus festo Romæ approbati et Parmæ typis excusi anno 1607; quæ sufficere arbitror, ut de sancti hujus martyris per Italiam celebritate cultuque judicium fiat. Unum denique, priusquam huic Commentario finem impono, hic adjicio ex Annotatis in Vitam S. Luciani, ab Odone I, Bellovacensi episcopo, qui Caroli Calvi temporibus fuit, tom. 1 Januarii, legi in Vita S. Luciani, codici S. Maximini inserta, sanctum Lucianum, cum per Italiam Galliam peteret, vel Parmæ vel eo loco, qui postea Burgus S. Domnini vocatus fuit, in carcerem conjectum, inde a S. Domnino fuisse eductum: verum id locum non habuit, sive sub Clemente Papa, sive Decii imperatoris temporibus in Gallias Lucianus venerit; Domninus enim sub Maximiano floruit, ut ex hactenus dictis habemus; nec scitur, umquam iis in locis fuisse versatus, nisi cum vitam martyrio terminavit.

AUCTORE  
J. B.

## PASSIO

## S. DOMNINI

Auctore anonymo.

Ex codice Fuldensi, notato Qms 6,  
collato cum Trevirensi S. Maximini  
notato Qms 7.

Tempore Maximiani imperatoris facta est persecutio a super Christianorum gentem persecutio b magna. Sæviebat autem super eos, qui se ad sacrilegam dæmonum culturam separare meditabatur c, dederat in mandatis omnibus præfectis, ut si quis inventus fuisset d ad invocationem Christianam colendam, multis tormentis et cruciatibus diversis, atque capitali sententia puniretur; dum hæc agerentur, anno sexto imperii sui e promovens se de Romana urbe, venit in Mediolanensium civitatem; iterum dedit omnibus in mandatis, ut ubi Christiani Deum colentes fuerint, multis tormentis cruciarentur, et multa verbera promittentes paterentur,

Mazimianus,  
edito in Christi-  
stianos edicto,

a  
b  
c  
d

Ex Ms.  
Fetb.

paterentur, ut universum populum ad culturam Deorum suorum revocaret; eodem tempore promovens se de Italiae finibus cum una parte exercitus sui venit in fines Germaniae, et dum ibi demoraretur, invenit ibi aliquantos, qui se cum omni virtute sua Domino Jesu Christo servire disposuerant; qui cum interrogati fuissent, uno ore *f* respondentes dixerunt: Nos servi Christi disponimus esse; respondit Maximianus imperator: De quo Christo dicitis? Sancti vero respondentes dixerunt: Nos de Christo filio Dei dicimus; Imperator dixit: De quali Christo potuit de verberibus eorum eruere; sed ab eis crucifixus pependit in ligno et flagellatus a ferro animam perdidit, et in monumento sepultus est.

horum aliquot in Germania tollit e medio:

2 Sancti vero respondentes dixerunt: Imperator crudelissime, et Dei tyranne, tu si donum Dei scires, talem blasphemiam in Dominum non auderes dicere; nam ille Dominus noster Jhesus Christus terrenus homo fuit, et per uterum Virginis Mariae descendit in terram, et multa mirabilia fecit coram principibus sacerdotum vel populo eorum, qui coram omnibus mortuos suscitavit, leprosos mundavit, paraliticos curavit, et daemonia ictu oculis *g* effugavit, languentibus et aegris, qui non valebant, de lecto suo relevare *h* ille in dictu oris sui omnes salvos fecit. Audiens haec imperator, in ira furoris sui jussit Deos suos adduci, et dixit ad illos: Venite, adorate Deos meos, qui in vos tantam patientiam habent, et offerre eis sacrificium, et incensum; ut non malis tormentis et verberibus cruciati capitali sententia deputemini. Sancti vero dixerunt: Hoc scias, imperator nequissime, nos Deos tuos non colimus, qui se non valent nec gressu movere, nec flatu habent. Nec sibi ipsi aliquid boni possunt praestare, et nos quo modo possumus eos adorare, qui jam Domino nostro Jhesu Christo deputati sumus servire? Tunc imperator, ira repletus, jussit eos apprehendi et omnibus capita detruncari viii Kalendas Septembris.

sed profugus in Italiam S. Dominus

3 Tunc itaque erant ibi multi Christiani, fere numero quingenti, inter quos erat sanctus Dominus cubicularius primus, a quo cotidie imperator coronabatur, qui imperatoris coronam ipse conservabat: convocatis itaque omnibus Christianis qui de numero ejus erant, dixit ad eos: Fratres carissimi, videtis hominem sacrilegum, qui nec Deum timet, nec animam suam aliquam curam operatur, ut possit eam de inferno inferiore liberare: sed repletus omni malitia, et diaboli operationes sunt in corde ejus conceptae; et ita jam est comprehensus, ut omnibus diebus vitae suae animam suam de manu diaboli non possit liberare; videte, quia infernus illi apertus est et omnes iniquitates antiquae et quae ante saecula omnibus malis conlatae sunt, diabolus et antiquus serpens in ejus se posuit potestate, ita ut nunquam recordetur animam suam liberare aut salvare, et quasi *i* inter homines ut imperator coronatus est, majora tormenta ei debentur. Igitur audite me, dilectissimi Fratres; consilium do vobis; posteaquam cognoscimus, quia omnis homo mortuus est, ab ejus insidiis nos fugiamus, ubi celari possumus. Et statuerunt omnes quingenti viri, ut ad civi-

tatem Romanam confugium fecerint. *k*

4 Tunc dicunt imperatori: Audi nos, pessime imperator: nos quidem, quos conspicis, omnipotenti Deo sumus servituri, et Domino Jhesu Christo filio ejus, quem tu non es dignus videre, nec gloriam ejus. Sed et hoc scias, inique et pessime imperator, quia Deos tuos non colimus, nec tuae fallaciae consentimus: est enim Deus in caelo, quem colimus, cui nos deputati sumus sincera mente servire, qui corda nostra cognoscit et mentem nostram. Ipse nobis in tuis tormentis auxilium praestare potest; remedium sanitatis ab eo percipere devota mente speramus *l*. Audiens haec Maximianus imperator ira furoris sui jussit eos decapitare. Tunc apprehensi sunt aliquanti ex ipsis et sua praesentia *m* jussit eos occidi. Sanctus vero Dominus cum aliqua multitudo promovens se, ut ad Romanam civitatem festinaret, qui promoventes alii per Flaminiam, alii per Aureliam, alii per Claudiam *n*. fugiebant a conspectu furoris pessimi principis. Beatissimus vero Dominus perrexit viam Claudiam: qui dum venisset xii o miliario a Julia Crispoli civitate *p*, missi impii Maximiani imperatoris eum conjunxerunt circa fluvium, qui vocatur Sisterionis, in media publica, quae Claudia vocatur, via. Ibi missi crudelissimi imperatoris gladio amputaverunt caput ejus: Sanctus vero Dominus manibus suis apprehendens caput suum de terra, et transivit fluvium Sisterionem, et quantum ad jactum lapidis transtulit caput suum *q*, ibique eum *r* pausavit, ubi nunc corpus ejus integrum permanet inviolatum *s*; ubi multi aegri de diversis locis, Domino cooperante, ab eo curam sanitatis perceperunt; ibique florent operationes ejus usque in hodiernum diem.

5 Post haec autem dum multi aegri de diversis provinciis audientes ejus miracula, quae faciebat, currentes ad ejus veniebant oraculum, qui salvabantur omnes: Sanctus vero Dominus beneficia et sanitatem eis praestabat, inter quos venit unus aeger, alligans equum suum, et ingressus ante conspectum sancti Domini lacrimabiliter coepit rogare et beneficia ejus deprecari pro tribulatione et aegritudine seu valetudine, quam habebat, ut operam suae salutis ei dignaretur tribuere, qui subito pristinam recepit sanitatem. Tunc laetus egressus, equum, quem dimiserat, non invenit: iterum introivit ante conspectum praedicti Martyris pronus se jactans in terra lacrimis coepit rogare dicens: Heu! Sancte Domine, ad tua beneficia cucurri: placet tibi, ut haec patiar? Egressus foris conspexit ad publicam, et vidit illum hominem, qui equum abstulerat, rapido revertentem, qui revocans eum tradidit in manu ejus et exilivit. Tunc aeger ille, qui sanus factus est, coepit gratias agere omnipotenti Deo, et sancto Domino martyri omnibus diebus vitae suae. Haec nobis in principio comperta sunt: post haec vero multa ibi Dominus operabatur per servum suum, si per singula scripta fuissent. Sanctus vero Dominus decollatus est *t* nona Novembris *u*, regnante Domino nostro Jhesu Christo, cui honor et gloria. Explicit Passio sancti Domini martyris.

#### ANNOTATA.

*a* Incertum, an sub finem saeculi tertii, an sub initium quarti.

*b* Vox

- A b Vox persecutio abundat. Deest in Ms. Trev. que consilere statuerant, hæc imperatori dice-  
 c Lege: a sacrilega dæmonum cultura separare rint? Ex Ms.  
 medita bantur. n Codex Trev. sua in præsentia. FELD.  
 d Lege: si quos invenisset: codex Trev. habet: 3 et seg.  
 si quis invenisset. o Codex Trev. habet sexto.  
 e Ita etiam codex Trev. p Vide Syll. num. 2.  
 f Vitiose codex Trev. una hora. q Vide Syllogen num. 8.  
 g Lege: ictu oculi. r In codice Trev. deest eum.  
 h Ita codex uterque: videtur aliquid deesse. s Nihil de corpore S. Domini codex Trev.  
 i Codex Trev. et vel si inter homines imperator t Codex Trev. habet depositus est.  
 coronatus est. u Trev. VIII Idus Octobris. Barberianus VII  
 k Codex Trev. facerent. Idus.  
 l An qui a Maximiani ira sibi cavere, fuga-

## DE SS. ATTICO, LUDDULO

SEU LUGDULO, SEPTIMO ET JULIO MARTYRIBUS

EX HIERONYMIANIS

J. B.

B

E

ALIQVO E IV  
PRIMIS SECU-  
LIS.

Sanctum Atticum ejusque Socios martyres edi-  
 tum a Luca Dacherio vetustum, ac S. Hiero-  
 nymi nomine inscriptum Mr. hoc ad hunc  
 diem modo annuntiat: Et alibi, Attici, Ludduli,  
 Septimi, Juli, non expressa eorum palæstra. Lab-  
 beanum apud nos tom. VII Junii solius Septimi  
 meminit, hac ex parte procul dubio mutilum:  
 contra, quod Florentinius edidit, Attico Socios  
 adjungit quatuor; lucatis nonnihil eorum nomi-  
 nibus, ita habet: Et alibi, Attici, Budduli, Lud-  
 doni, Septimi, Julii. Dacheriano Corbeiense apud  
 eundem Florentinium omnino consonat. Addit  
 Florentinius, et codices alios a se fuisse consultos,  
 in quibus pro Lugdunio Lugdulus sive Luddo-  
 lus scribitur, unde Ludduli nomen varie scri-

ptum corruptumque fuisse manifestum est, ac  
 suspicio mihi non inanis injicitur, simili corru-  
 ptione factum esse, ut unus idemque Luddulus  
 in Buddulum, Luddonumque librorum imperi-  
 tia distinctus perperam fuerit; quod etiam  
 suadere maxima Budduli Luddulique nominum  
 videtur affinitas. Dacheriano itaque ac Corbeien-  
 si exemplaribus potius, quam Florentinii, quod  
 quatuor S. Attico Socios tribuit, standum appa-  
 ret. Quando, aut ubi hi Martyres sanguinem  
 pro Christo fuderint, non fuit, unde vel leviter  
 conjectare licuerit: seculo itaque determinato illos  
 non adscripsi, ommissa insuper loci, quo occubue-  
 rint, mentione.

## DE SS. MARCELLO SEU MARCELLINO

GEMINO SEU GENUINO, NUVIO SEU NIVIO, PRIMINA MM.

ROMÆ

EX HIERONYMIANIS

En alteram ex iisdem, Hieronymianis, ut  
 vocant, Martyrologiis Martyrum classem,  
 quæ Romæ ad hunc modum annuntiat apud  
 Florentinium: Romæ Marcellini, Genuini, Nu-  
 vii, et inter duos Lauros sancte Primine. Marty-  
 rologium Corbeiense paulo aliter habet: Romæ,  
 Marcelli, Genuini, Novii, Justi. Inter duas  
 Laurus sancte Primine, Custi, Julii. Custus,  
 hic memoratus, idem forte est, qui Justus;  
 Julius vero idem, qui in classem superiorem re-

latus est; quare ceteris hoc loci neutrum adji-  
 cendum putavi. Corbeiensi consonat vetustum  
 Hieronymi Martyrologium apud Dacherium. Le-  
 gitur tamen illic Primiva pro Primina. Gello-  
 nense apud eundem sic habet: Alibi Afræ, Pri-  
 minæ. Roma Marcellini et Genuini. Martyro-  
 logium antiquissimum a Martenio editum tom.  
 3 Anecdotorum ad hunc diem solius Marcellini  
 meminit. Augustanum autem apud nos tom. VII  
 Junii editum solius Genuini. Labbeanum Septi-  
 mum